

Göktürk (Runik) Harfli Yazıtların Envanter, Alfabe ve Bibliyografya Problemleri Üzerine

Osman Fikri SERTKAYA

Özet

Yazıda runik metinler coğrafi bölgelere göre sınıflandırılmıştır. Bütün metinlerin dökümü verilmiştir. Bibliyografya problemleri ile birlikte gelecekte yapılması gerekenlerle ilgili görüşler de yazıda yer almaktadır.

Anahtar kelimeler: runik metinler, döküm(envanter),alfabe, bibliyografya

Abstract

In this article, runic texts were classified according to geographical regions. All texts were listed. Bibliography-related problems and the studies to be carried out in the future are also dealt with.

Keywords: runic texts, inventory, alphabet, bibliography

1974 yılından 2006 yılına kadar geçen 32 yıl içerisinde Göktürklerin dili, tarihi, kültürü hakkında 56 araştırma yaptım. 1974-1994 arasında yayımladığım 29 araştırmamı 1995’de *Göktürk Tarihinin Meseleleri / Probleme der köktürkischen Geschichte / Some Problems of Köktürk History*¹ adlı kitabımda yayımladım.

1995-2005 yılları arasında yazdığım yirmi yedi araştırma ve incelememden yirmi altısını da ikinci cilt olarak *Göktürkçe Üzerine Araştırmalar ve Tartışmalar* başlığı ile 2008 yılında yayımlayacağım.

Göktürk araştırma ve incelemelerini yaparken en fazla dikkatimi çeken konu envanter ve bibliyografya problemi olmuştur. Çünkü bugüne kadar göktürk harfleri ile yazılan metinlerin doğru dürüst bir envanteri ile tam bir bibliyografyası yapılamamıştır. Bu konunun en büyük zorluğu da Göktürk harfli metinlerin çok geniş bir coğrafyaya dağılmış olmasıdır. Lena nehri kıyılarından başlayarak Doğu ve Batı Türkistan’a, Kafkasyadan başlayarak Balkanlarda Romanya’ya ve

*9-11 Ekim 2006 tarihleri arasında Astana (KAZAKİSTAN)’da toplanan *Ancient Turkic Monuments (Paleography, Textology / Textual Criticism, History of Writing)* adlı uluslararası toplantıda sunulan bu bildiri, 10-15 Eylül 2007 tarihleri arasında Ankara’da toplanan 38. *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi (38. International Congress of Asian and North African Studies)* ’nde 13 Eylül 2007, Perşembe günü 11.30-13.00 arasında Osman Fikri Sertkaya’nın başkanlığında Dmitri D. Vasilyev, Çetin C. Cumagulov ve Cengiz Alyılmaz’ın iştirakı ile yapılan *Göktürklerin Runik Harfli Anıt ve Yazıtları (Envanter, Alfabe, Bibliyografya ve Yayın Problemleri)* adlı Panel’de verilen bilgilerle güncelleştirilmiştir.

1 Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yayınları, Ankara, 1995, 360 s.

Macaristan'a kadar yayılan bir coğrafyada yüzyıllarca yazılan bir yazının metinlerini tespit etmek, tasnif etmek, okumak ve anlamlandırmak kolay değildir.

Bu metinler; altın, gümüş, bronz, demir, kemik, kil/balçıkta yapılan para, bıçak, kılıç, tabak, çanak, küp, tarak, bilezik, yüzük, küpe, kemer plakası veya ağırşak gibi günlük hayatta kullanılan eşyalar üzerine yazılmış veya ve kaya üzerine yazılmış mezar taşları ile devlet yazıtları veyahut kağıt üzerine yazılmış metinler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu geniş coğrafyada bulunan anıt ve yazıtların envanteri ile bibliyografyası konusunda önce Moğolistan yazıtları Ch. Perlee tarafından "Karta runičeskih pismen na territorii MNR" adlı makalesinde listelendi.²

Osman Fikri Sertkaya "Köl Tigin'in ölümünün 1250. yıl dönümü dolayısı ile Moğolistan Halk Cumhuriyeti'ndeki Köktürk harfli metinler üzerinde yapılan arkeolojik ve filolojik çalışmalara toplu bir bakış" adlı makalesinde Moğolistan yazıtlarını üzerinde yapılan çalışmalarla birlikte yayımladı.³

Dmitri D. Vasilyev "Pamyatniki Tyurkskoy Runičeskoj Pis'mennosti Aziatskogo Arealı" başlıklı birincisi 1976'da⁴ ikincisi de 1978'de⁵ olmak üzere iki yazı yayımladı. Daha sonra da bu yazılarını *Grafičeskiy Fond Pamyatnikov Tyurkskoy Runičeskoj Pismennosti Aziatskogo Arealı* adlı kitabında genişleterek yayımladı.⁶

D. D. Vasilyev ilk grupta Lena-Baykal Bölgesinde bulunmuş aşağıda isimlerini verdiğim 18 yazıtı zikritmişti. Bu yazıtlar şunlardır:

I. Lena-Baykal Bölgesi Yazıtları (18 + 8 = 26 yazıt)

1.	Petrov yazıtı	10.	"Haç" yazıtı
2.	Davidov yazıtı	11.	Haşhay yazıtı
3.	Pisanniy adası yazıtı	12.	"Pryaslitse" I yazıtı
4.	Kurtuhay yazıtı	13.	"Pryaslitse" II yazıtı
5.	Şişkin-Şaman yazıtı	14.	Alçike yazıtı
6.	Koçug yazıtı	15.	Siine nehri alt ağzındaki runaya benzer işaretler - I
7.	Sagan-Zaba yazıtı	16.	Siine nehri alt ağzındaki runaya benzer işaretler - II
8.	Kamenka yazıtı	17.	Taş alet üzerindeki runaya benzer işaretler
9.	Manhay I yazıtı	18.	Oblomke taş kalıntısındaki yazıt

Dmitri D. Vasilyev, Panel'de 1983'ten 2006 sonuna kadar bu bölgede 8 yeni yazıtın bulunduğunu bildirdi. Böylece bölgenin yazıt sayısı 26'ya yükselmiştir.

II. Yenisey Bölgesi Yazıtları (184 yazıt)

Yenisey havaisi yazıtları konusunda ilk 40 metin Radloff tarafından sıralanmıştı. Ancak Dmitri D. Vasilyev *Korpus Tyurkskih Runičeskih Pamyatnikov Bas-*

2 Studia Museologica, 1/2, Ulaan-Baatar, 1968, s. 10-12.

3 Belleten (Türk Tarih Kurumu), XLVII/185 (Ocak 1983), Ankara, 1984, s. 67-85.

4 Sovyetskaya Tyurkologiya 1976/1, s. 71-81.

5 Sovyetskaya Tyurkologiya, 1978/5 s. 92-95.

6 Moskova 1983, s. 160 s.

*seyna Yeniseya*⁷ adlı eserinde verilen liste ile haritayı esas aldığımızda 1983 yılı itibarı ile aşağıda listesini verdiğimiz 145 metnin tavsifinin yapıldığını görürüz.

E 1.	Uyuk-Tarlak (Uyuk-Tarlık).	(Radloff - Uy Ta).	Minusinsk Müzesi
E 2.	Uyuk-Arjan (Uyuk-Arhan).	(Radloff - Uy A).	Minusinsk Müzesi
E 3.	Uyuk-Turan	(Radloff - Uy Tu).	Tuva Müzesi
E 4.	Ottuk-Daş I ("Tuva dikili taşı B").	(Radloff - UO).	Tuva Müzesi
E 5.	Barık I (Barlık I).	(Radloff - Ba I).	Tuva Müzesi
E 6.	Barık II (Barlık II).	(Radloff - Ba II).	Tuva Müzesi
E 7.	Barık III (Barlık III).	(Radloff - Ba III).	Tuva Müzesi
E 8.	Barık IV (Barlık IV).	(Radloff - Ba IV).	Tuva Müzesi
E 9.	Kara-Sug (Ulug-Kem-Kara-Sug).	(Radloff - UK).	Tuva Müzesi
E 10.	Elegest I (Eleges).	(Radloff - UE).	Minusinsk Müzesi
E 11.	Begre	(Radloff - Be).	Minusinsk Müzesi
E 12.	Aldu-Bel I (Ulug-Kem-Kulu-Kem).	(Radloff - UKu)	Yerinde
E 13.	Ça-ğol I (Cakul-Çakul I)	(Radloff - Tsch.O.).	Minusinsk Müzesi
E 14.	Ça-ğol II (Cakul-Çakul II)	(Radloff - UTsch. I).	Tuva Müzesi
E 15.	Ça-ğol III (Cakul-Çakul III)	(Radloff - UTsch. II).	Tuva Müzesi
E 16.	Ça-ğol IV (Cakul-Çakul IV)	(Radloff - UTsch. III).	Helsinki Müzesi
E 17.	Ça-ğol V (Cakul-Çakul V)	(Radloff - UTsch. IV).	Tuva Müzesi
E 18.	Ça-ğol VI (Cakul-Çakul VI)	(Radloff - UTsch. V).	Tuva Müzesi
E 19.	Ça-ğol VII (Cakul-Çakul VII)	(Radloff - UTsch. VI).	Tuva Müzesi
E 20.	Ça-ğol VIII (Cakul-Çakul VIII)	(Radloff - UTsch. VII).	Tuva Müzesi
E 21.	Ça-ğol IX (Cakul-Çakul IX)	(Radloff - UTsch. VIII).	Tuva Müzesi
E 22.	Ça-ğol X (Cakul-Çakul X)	(Radloff - UTsch. IX).	Tuva Müzesi
E 23.	Ça-ğol XI (Cakul-Çakul XI)	(Radloff - UTsch. X).	Tuva Müzesi
E 24.	Һaya-Uju (kaya resmi) (Kemçik Kaya-başı).	(Radloff - KK).	Yerinde
E 25.	Oznaçennoye I	(Radloff - OS).	Minusinsk Müzesi
E 26.	Oçurı (Açurı).	(Radloff - Atsch.).	Minusinsk Müzesi
E 27.	Oya	(Radloff - MM II).	Minusinsk Müzesi
E 28.	Altın-Köl I (Altın-Kul I).	(Radloff - AA).	Minusinsk Müzesi
E 29.	Altın-Köl II (Altın-Kul II).	(Radloff - MM III)	M. Müzesi (sergide)
E 30.	Uybat I	(Radloff - Tsch. K.).	Minusinsk Müzesi
E 31.	Uybat II	(Radloff - MM I).	Minusinsk Müzesi
E 32.	Uybat III	(Radloff - Tsch. M.).	Minusinsk Müzesi
E 33.	Uybat IV (Uzun-Oba).	(Radloff - UsO).	Minusinsk Müzesi
E 34.	Uybat V (Kara-Kurgan)	(Radloff - KaK).	Yerinde
E 35.	Tuba I	(Radloff - Te I).	Minusinsk Müzesi
E 36.	Tuba II (kaya yazıtı)	(Radloff - Te II).	Minusinsk Müzesi
E 37.	Tuba III ("Tes Bahadırı).	(Radloff - Te III).	Minusinsk Müzesi
E 38.	Ak-Yus (Kaya yazıtı) (Ak-İyus).	(Radloff - AJ).	Yerinde
E 39.	Kara-Yus I (Kaya yazıtı) ("Sulek yazıtları"); Kara-İyus).	(Radloff - KJ).	Yerinde
E 40.	Taşeba.	(Radloff - T).	Kayıp MM (?)

7 Leningrad 1983.

E 41.	Ħemik-ırgakı (Kımcık-Cırgak)	Minusinsk Mzesi (sergide)
E 42.	Bay-Bulun I (Minusinsk Mzesi anıtı).	Minusinsk Mzesi
E 43.	Kızıl-ıraa I (UluĦem).	Tuva Mzesi
E 44.	Kızıl-ıraa II.	Tuva Mzesi
E 45.	Kjeelig-Ħovu.	Tuva Mzesi
E 46.	Tele.	Tuva Mzesi
E 47.	Suci'deki anıt (MoĦolistan anıtı).	MoĦolistan (?)
E 48.	Abakan anıtı (Abakan nehri anıtı).	Minusinsk Mzesi
E 49.	Bay Bulun II (Birinci Tuva anıtı).	Minusinsk Mzesi
E 50.	Tuva "B" (İkinci Tuva anıtı).	Minusinsk Mzesi
E 51.	Tuva "D" (nc Tuva anıtı).	Minusinsk Mzesi
E 52.	Elegest II (Elegest nehri ikinci anıtı).	Tuva Mzesi
E 53.	Elegest III (Elegest nehri nc anıtı).	Tuva Mzesi
E 54.	Ottuk-DaĦ III.	Minusinsk Mzesi
E 55.	Tuva "G" (Tuva dikili taĦı "G").	Minusinsk Mzesi
E 56.	Malinovka.	Kayıp. Minusinsk Mzesi (?)
E 57.	SayĦn (Borbak-ArıĦ).	Tuva Mzesi
E 58.	Kezek-Ħuree.	Tuva Mzesi
E 59.	Ħerbis-Baarı.	Tuva Mzesi
E 60.	Sargal-Aksı.	Yerinde
E 61.	Suglug-Adır-Aksı.	Yerinde
E 62.	KanmuldıĦ-Ħovu.	Yerinde
E 63.	Ortaa Ħem.	Yerinde
E 64.	Ottuk-DaĦ II.	Minusinsk Mzesi
E 65.	Kara-Bulun I.	Tuva Müzesi
E 66.	Kara-Bulun II (BaĦır anıtı).	Tuva Müzesi
E 67.	Kara-Bulun III.	Kayıp
E 68.	El-BaĦı.	Minusinsk Müzesi
E 69.	er-arık.	Minusinsk Müzesi
E 70.	Elegest IV ("İr-Ħol")	TM
E 71.	Podkuninskoye.	Kayıp (MAE ?)
E 72.	Aldu-Bel II.	Yerinde
E 73.	İyme I (İlk tesis edildiĦi yerde bulunamamıĦtır).	Kayıp
E 74.	Samagaltay.	Yerinde
E 75.	Kuten-Buluk.	Yerinde
E 76.	Ayna I.	Kayıp
E 77.	Ayna II.	Minusinsk Müzesi (Env. 5194)
E 78.	Sikke I.	Minusinsk Müzesi Env. 1288; 5885)
E 79.	Sikke II.	Minusinsk Müzesi (Env. 5617)
E 80.	Kemer takımındaki bronz levha.	Minusinsk Müzesi (sergide)
E 81.	Kopn altın kp I ("Altın ŐŦecik").	(Moskova Devlet Müzesi
E 82.	Kopn altın kp II ("Altın ŐŦecik").	Moskova Devlet Müzesi
E 83.	Uybat VII (Uybat gmĦ kabı).	Leningrad Ermitaj Müzesi
E 84.	Ayna III.	Abakan Hakas Mzesi (5242)
E 85.	Ayna IV.	Minusinsk Mzesi (Env. 5243)
E 86.	Ourı'dan Galka. ("Galka tılsımı").	Minusinsk Mzesi (Env. XXII/40)
E 87.	AĦırĦak	Minusinsk Mzesi (Env. 2164)

E 88.	Ağırşak-Mühür.	Abakan Hakas Müzesi (Sergide)
E 89.	Övür levhası I.	Tuva Müzesi (Yerinde)
E 90.	Övür levhası II.	Tuva Müzesi (Sergi)
E 91.	Bedelig nehir yatağı taşı.	Tuva Müzesi (sergide)
E 92.	Demir-Sug	Tuva Müzesi
E 93.	Yur-Sayır I (Yır-Sayır I).	Yerinde
E 94.	Yur-Sayır II (Yır-Sayır II).	Tuva Müzesi
E 95.	Ėemçik-Bom I (kaya yazıtı).	Yerinde
E 96.	Ėemçik-Bom II.	Tuva Müzesi
E 97.	Ėemçik-Bom III.	Tuva Müzesi
E 98.	Uybat VI (“Uybat sabrası”)	Abakan Hakas Müzesi
E 99.	Ortaa-Tey.	Tuva Müzesi
E 100.	Bayan-Kol yakınındaki dikili taş.	Tuva Müzesi
E 101.	Baykalovo (Kaya yazıtı).	Yerinde
E 102.	Arcan I kurganından gem üzerindeki yazıt.	Leningrad Ermitaj Müzesi
E 103.	Arcan II kurganından bronz toka üzerindeki yazıt.	Leningrad Ermitaj Müzesi
E 104.	Oznaçennoye II.	Hakas NİİYaLİ’de korunmaktadır.
E 105.	Tuva koleksiyonundaki levha. (Kızıl Müzesi’ndeki dikili taş).	Tuva Müzesi
E 106.	Çerbi civarındaki dikili taş.	Tuva Müzesi
E 107.	Ėadınnıg.	Yerinde
E 108.	Uyuk-Oorzak I.	Tuva Müzesi
E 109.	Uyuk-Oorzak II.	Tuva Müzesi
E 110.	Uyuk-Oorzak II.	Tuva Müzesi
E 111.	Tepsey I (kaya yazıtı).	Yerinde
E 112.	Tepsey II (kaya yazıtı).	Yerinde
E 113.	Tepsey III (kaya yazıtı).	Yerinde
E 114.	Tepsey IV (kaya yazıtı).	Yerinde
E 115.	Tepsey V (kaya yazıtı).	Yerinde
E 116.	Tepsey VI (kaya yazıtı).	Yerinde
E 117.	Tepsey VII (kaya yazıtı).	Yerinde
E 118.	Turan dağı yazıtı (kaya yazıtı).	Tahrip edilmiştir
E 119.	Saglı yazıtı (Saglı’da bulunan balbal yazıtı) (Tuva NİİYaLİ’de korunmaktadır)	Kızıl
E 120.	Tugutüp dikili taşı I. (“Krasnoyarsk Müzesi’ndeki dikili taş I”)	Krasnoyarsk Müzesi
E 121.	Tugutüp dikili taşı II. (“Krasnoyarsk Müzesi anıtı II”)	Kayıp. Krasnoyarsk Müzesi ?
E 122.	İyme II (<i>Ogradka izvayaniya bliz iyme</i>).	Yerinde
E 123.	Tepsey VIII (kaya yazıtı).	Yerinde
E 124.	Tepsey IX (kaya yazıtı).	Yerinde
E 125.	Tepsey X (kaya yazıtı).	Yerinde
E 126.	Tepsey XI (kaya yazıtı).	Yerinde
E 127.	Ayna yazıtı V. (MM’de resmi bulunmaktadır).	Minusinsk Müzesi
E 128.	Ayna yazıtı VI.	Minusinsk Müzesi (Env. 5147)

E 129.	Ayna yazıtı VII.	Minusinsk Müzesi (Env. 5148)
E 130.	Ayna yazıtı VIII.	Minusinsk Müzesi (Env. 5195)
E 131.	Bronz levha.	Minusinsk Müzesi (Env. 6144)
E 132.	Uybat VIII.	Yerinde
E 133.	Kopön (Çaa-tas Taşı) Altın Küp III.	Yerinde
E 134.	Ust'-Sos (kaya yazıtı).	Yerinde
E 135.	Ust'-Kulog (kaya yazıtı).	Yerinde
E 136.	Mugur-Sargol I (kaya yazıtı).	Yerinde
E 137.	Kres-ğaya (kaya yazıtı).	Yerinde
E 138.	Kara-Yus II (kaya yazıtı).	Yerinde
E 139.	Çaptıkov taşı.	Yerinde
E 140.	Mugur-Sargol II (kaya yazıtı).	Yerinde
E 141.	Aymırlıg kurganından yay kaplaması.	SSCB Bilimler Akademisi Arkeoloji Enstitüsü, Leningrad Şubesi
E 142.	Aymırlıg kurganından yay kaplaması.	SSCB Bilimler Akademisi Arkeoloji Enstitüsü, Leningrad Şubesi
E 143.	Ayna IX. (Ural Devlet Üniversitesi Arkeoloji Odası).	Şifre A2/147
E 144.	Novosölova (kaya yazıtı).	Yerinde
E 145.	Mugur-Sargol III (kaya yazıtı).	Yerinde

1983'tan sonra Yenisey havalesinde birçok yeni yazıt bulunmuştur. Bunlardan üç tanesi de [E 147-Eerbek I, E 149-Eerbek III, E 152-Şan'çi III] İgor Valentinoviç Kormuşin'in *Tyurkskiye Yeniseyskiye Epitafii. Teksti i issledovaniya*⁸ adlı kitabında yayımlanmıştır. Fakat 146 numaralı Yenisey metninden itibaren bulunan yazıtların bir listesi ise bugüne kadar yapılmamıştır.

Ayrıca bulunan metinlerin alfabe farklılıkları yüzünden Yenisey bölgesindeki yazıtların türü "Klâsik Yenisey Runik alfabesi yazıtları" ve "Güney Yenisey Runik alfabesi yazıtları" şeklinde iki gruba ayrılınca konu biraz daha karışmıştır. Bu konuyu biraz açmak istiyorum.

Ancak 1977'de V. F. Kapelko Hakasya'da runa sayısı belirsiz olan *Ozernaya Kayası* yazıtı ile 35 (9+21=30 + ~ 5 =35) runadan oluşan *Edegey - I* yazıtını buldu. Onları da 11 işaretten oluşan *Edegey - II* yazıtı, sağdan sola doğru yazılan *Edegey - III* yazıtı ile 1985'te Tuva'da bulunan *Çinge* yazıtı takip etti.

Bu beş yazıt incelendiği zaman klâsik Yenisey alfabesinin dışında bir alfabe ile yazılan bir metin gurubu ile karşılaştığı anlaşıldı. Bu yeni alfabe "Güney Yenisey runik alfabesi" adı verildi.

1977-1985 yılları arasında bulunan beş yazıtın dışında bu alfabenin özelliklerini taşıyan, ancak Klâsik Yenisey alfabesi ile yazıldığı zannedilen, önceki dokuz yazıt ile birlikte Güney Yenisey runik alfabesi ile yazılan 14 metin tespit edilmiş oldu. Daha sonraki yıllarda yapılan kazılarla *Edegey - IV*, *Edegey - V*, *Edegey - VI* ve *Karban* yazıtlarının bulunması ile Güney Sibirya Runik alfabesi ile yazılan metin sayısı 18'e yükseldi.

⁸ Moskova, 1997, 304 s.

Güney Yenisey Runik alfabesi ile yazılan metinler tarihlendirildiğinde bu alfabe metinlerinin VIII.-X. yy'lar arası yazıldığı anlaşıldı. Bu 18 yazıtta birçok farklı işaret tespit edildi. Güney Yenisey Runik Alfabesinin işaretleri Klâsik Yenisey Runik alfabesi ile karşılaştırıldığında tespit edilen 57 işaretten 34'ünün şekil benzerliği gösterdiği, buna karşılık tam uyuşmanın 14 işaretle gerçekleştiği görüldü.

Bu tespitler sonucunda Sayan-Altay bölgesinde birbirinden farklı iki tip Yenisey runik alfabesinin varlığı kesinleşmiş olmaktadır.

GY 01 - E 39/1.	Süleik Kaya yazıtı III (Kara-yüs, stk. 2)	GY - 10	Ozernaya kayası II
GY 02 - E 39/2.	Süleik Kaya yazıtı IV (Kara-yüs, stk. 3)	GY - 11	Edegey - I
GY 03 - E 39/3.	Süleik Kaya yazıtı V (Kara-yüs, stk. 4)	GY - 12	Edegey - II
GY 04 - E 39/4.	Süleik Kaya yazıtı VI (Kara-yüs, stk. 6)	GY - 13	Edegey - III
GY 05 - E 87	E 87	GY - 14	Çinge
GY 06 - E 83	E 83	GY - 15	Edegey - IV
GY 07	Pryaslitse Minusinskogo Muzeya M. A. Devlet (1982)	GY - 16	Edegey - V
GY - 08	Aymırlıg -I (Boynuzdan yay üzerindeki yazıt)	GY - 17	Edegey - VI
GY - 09	Aymırlıg -II (Boynuzdan yay üzerindeki yazıt)	GY - 18	Karban

Dmitri D. Vasilyev Panel'de Yenisey havalisinde bulunan yazıt sayısının 1983-2006 arasında 39 yeni bulgu ile 184'e yükseldiğini bildirdi.

III. Moğolistan Yazıtları (88 yazıt)

Moğolistandaki Göktürk harfli eserlerin ilk listesi ğ. Perlee tarafından yapılmıştı.⁹ D. D. Vasilyev ise listelerinde bir numaralı metin Köl Tigin anıtı olmak üzere Mogolistandaki 33 Köktürk harfli metni sıralamaktadır.¹⁰

Bu konuda Osman Fikri Sertkaya'nın da çeşitli listelemeleri¹¹ ve tasnifleri¹² bulunmaktadır.

Moğolistan runik malzemesinin son tasnifi ise Cengiz Alyılmaz tarafından yapılmış ve malzeme sayısı 79'a çıkarılmıştır.¹³

9 H. Perlee, "Karta runičeskij pis'menna territorii MHP", Studia Müzeologika, 1960, s. 10-12.

10 Sovyetskaya Tyurkologiya, 1976/1, s. 71-81; "II", aynı yer, 1978/5, s. 92-95.

11 Osman Fikri Sertkaya, "Köl Tigin'in kitabesinin dikilmesinin 1250. yıl dönümü dolayısı ile Mogolistan Halk Cumhuriyeti'ndeki Köktürk harfli metinler üzerinde yapılan arkeolojik ve filolojik çalışmalara toplu bir bakış", Türk Kültürü, XXI/234 (Ekim 1982), s. 747 (17)-756 (32); Osman Fikri Sertkaya, "Köl Tigin'in ölümünün 1250. yıl dönümü dolayısı ile Mogolistan Halk Cumhuriyeti'ndeki Köktürk harfli metinler üzerinde yapılan arkeolojik ve filolojik çalışmalara toplu bir bakış", Belleten, Türk Tarih Kurumu, XLVII/185 (Ocak 1983), Ankara 1984, s. 67-85.

12 Osman Fikri Sertkaya, "Göktürk yazıtları", Orkun, Türkçü Dergi, 1. sayı, Mart 1998, s. 24-25.

13 C. Alyılmaz, "Moğolistanda eski Türk kültür ve medeniyetine ait bazı eserler ve buldukları yerler", Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 21, Erzurum 2003, s. 181-199.

No	Yazıtın veya yazıta ait parçanın adı	satır sayısı	Yazıtın veya yazıta ait parçanın bugün bulunduğu yer	Yazıtın veya yazıta ait parçanın gps kaydı
1	Köl Tigin (Orhon-1)	71	(Höşööt) Koço Tsaydam	1373 m, 48T 336905, UTM 5270113
2	Bilge Tonyukuk	62	Nalayh / Bayn Tsokto	1528 m, 48T 0685770, UTM 5285348
3	Bilge Kağan (Orhon-II)	79	Arhangay Aymag, Koço Tsaydam Bölgesi, TİKA DMK Binası	1378 m, 48T 0337319, UTM 5269389
4	Ongi	19	Övörhangay Aymag, Uyanga Sum, Maantiin Burd Bölgesi	1840 m, 48T 0328909, UTM 5125730
5	Karabalgasun I	6	Arhangay Aymag, Hotont Sum Har Balgas Bölgesi	1428 m, 48T 0323295, UTM 5255137
6	Karabalgasun II	12	Ulaanbaatar, Tarih Enstitüsü Bahçesi	1313 m, 48T 0647397, UTM 5308740
7	Karabalgasun III	Köktürk, Soğd ve Çin harfli 6 parçada birbirinden farklı sayıda satırlar	Arhangay Aymag, Hotont Sum Har Balgas Bölgesi	1428 m, 48T 0323295, UTM 5255137
8	Köl İç Çor (İh-Höşööt)	29	Töv Aymag, Delgerhaan Sum, Höşööntal Bölgesi, İh Höşööt mevki	46° 55 Kuzey enlemi, 104° 33 Doğu boylamı
9	Bayan Çor / Moyun Çor / Selenga / Şine-Us (Yeni Su)	55	Arhangay Aymag'ın Hayrhan Sum ile Bulgan Aymag'ın Sayhan Sum sınırlarının kesiştiği Mogoyın Şine-Us (Yılanlı Yeni Su) Bölgesi	1478 m, 48U 0294299, UTM 5380232
10	Bel (Suci)	11	?	?
11	Höl Asgat / İh Asgat (Tekeş Köl Todun İnisi Altun Tamgan Tarkan) yazıtları	10	Bulgan Aymag, Mogod Sum, Asgatın Höndiy Bölgesi	1415 m, 48 U 0335821, UTM 5318946
12	Ulug Hanoy Gölü / İh Hanuy Nuur (Göller Bölgesi)	6	Arhangay Aymag, Erdene Mandal Sum, İh Hanuy Nuur Bölgesi	1508 m, 47 U 0675062, UTM 5373415
13	Hoyd Tamir yazıtları	22	Arhangay Aymag, İh Tamir Sum	1596 m, 47T 0669407, UTM 5274337
14	Çoyr	6	Ulaanbaatar, Tarih Müzesi	1292 m, 48T 0643112, UTM 5309214
15	Nalayha (Ulaanbaatar kiremit)	4	Sahtedir?	?

16	Gürbelcin / Gurvaljin Uulin (Üçgen Dağ)	1	Bulgan Aymag, Gurvanbulag Sum	1176 m, 48T 0391596, UTM 5276223
17	Hangiday	4	Bulgan Aymag, Daşınçılan Sum	1119 m, 48T 0417951, UTM 5281380
18	Ar Hanan	3	Bulgan Aymag, Hişig-Önder Sum Bölgesi	1292 m, 48U 0408787, UTM 5323955
19	Ak-Baş Dağı –I (Çagan-Tolgoi)	1	?	?
20	Ak-Baş Dağı –II (Çagan-Tolgoi)	1	?	?
21	Mutrın Temdeg Deerh (Kutlug'un Mührü)	İki satır halinde yazılmış 1 kelime	Dundgovi Aymag'ın merkezi Mandalgov Müzesi	1412 m, 48T 0599069, UTM 5069072
22	Zuriyn Ovoo (Somon Tes)	1	Zavhan Aymag ile Hövsgöl Aymag sınırlarının kesiştiği yer; Tsagan Uul Sum	?
23	Doloodoyın (Ulan Kum / Kızıl Kum)	1 satır Uygur + 1 satır Göktürk 7?	Uvs Aymag Türgen Sum, Har Us Bölgesi	?
24	Sevrey Somon	7 satır Göktürk+7 satır Sogt	Umngov Aymag, Sevrey Sum	?
25	Öbör-Dörölji	1	Hovd Aymag?	?
26	Hentey-I	2	?	?
27	Hentey-II	1	?	?
28	Arka Bogdo (Arts Bogdo)	1	?	?
29	Nomin Barintagiyn Teeg Deerh (Çinggis taşı)	?	Sahte bir yazıt?	?
30	Zooson Deerh Yazıtı (Göktürk harfli para)	1	?	?
31	Terh (Taryat)	30	Ulaanbaatar, Tarih Enstitüsü'ne ait konteyner	1313 m, 48T 0647397, UTM 5308740
32	Tes	22	Ulaanbaatar, Tarih Enstitüsü'ne ait konteyner	1313 m, 48T 0647397, UTM 5308740
33	Beger yazıtları	4-5 satır	Gov Altay Aymag, Beger Sum	?
34	Kutlug-Ula	4	?	?
35	Keçinin Suyu (Yamanı-us)	2	Hovd Aymag, Manhan Sum	?
36	Köl Tigin'in yanındaki 3. külliye	Yazıt yok.	Arhangay Aymag, Koçho Tsaydam Bölgesi	1373 m, 48T 0336563, UTM 5270909
37	Örük (İgde) / Oryok (Küçük Kaya)	?	Hövsgöl Aymag, Tsagan Nuur Sum	?
38	Açıt Nuur (Acı Gölü) I	2	Bayan Ölgey Aymag Müzesi'nin bahçesi	1734 m, 45U 0717348, UTM 5428323
39	Açıt Nuur (Acı Gölü) II	1	?	?

40	Arts-Bogdo (Tövş) II	?	?	?
41	Arts-Bogdo (Tövş) III	?	?	?
42	Gurban-Mantal I	?	Bayanhongor Aymag?	?
43	Gurban-Mantal II	?	Bayanhongor Aymag?	?
44	Nogon-Tolgoy		Bu yazıt, tes yazıtının adı olabilir mi?	
45	Hotol-Us (Tepe suyu)	?	Övörhangay Aymag, Koçın-us Sum	?
46	Yazıt parçası:	?	?	?
47	Ereenharganat / Hatuu-Us (Sert Su)	1	Bayan Ölgey Aymag, Bugut Sum, Hatuugin Gol Bölgesi, Nohoy Hutsdag Uul mevkii	1632 m, 46U 0309683, UTM 5458766
48	Zurh Uul	1	Bayan Ölgey Aymag, Nogoön Nuur Sum	?
49	Olon Nuur Saka dönemi dikili taşı	Yazı yok	Bayan Ölgey Aymag, Bayan Nuur Sum, Olon Nuur Bölgesi	Epigrafik incelemesi 1999 yılında yapıldığında GPS kullanmadığımızdan tarafımızdan tespit edilmiş GPS kaydı yoktur.
50	Deluun Sum (Ortalık) Yazıtı	1	Bayan Ölgey Aymag, Deluun Sum	?
51	Del Uul Yazıtı: I	1	Dundgovi Aymag, Del Uul Bölgesi, Baruun Biluunii Eh mevkii	1338 m, 48T 0568908, UTM 4921458
52	Del Uul Yazıtı: II	1	Dundgovi Aymag, Del Uul Bölgesi, Baruun Biluunii Eh mevkii	1335 m, 48T 0568821, UTM 4921546
53	Del Uul Yazıtı: III	1	Dundgovi Aymag, Del Uul Bölgesi, Baruun Biluunii Eh mevkii	1342 m, 48T 568813, UTM 4921512
54	Del Uul Yazıtı: IV	4	Dundgovi Aymag, Del Uul Bölgesi, Baruun Biluunii Eh mevkii	1337 m, 48T 0568666, UTM 4921536
55	Zuun Oroy Kışlak	1	Bayan Ölgey Aymag, Ulaan Hus Sum	?
56	Har Magnayn (Kara Alın)	1	Bayan Ölgey Aymag, Tsagaan Sum Bölgesi	2315 m, 45U 0694541, UTM 5497399
57	Baga Oygor	1	Bayan Ölgey Aymag, Ulaan Hus Sum Bölgesi	2446 m, 45U 0599240, UTM 5464650
58	İh Biçigt I	2	Dundgovi Aymag, Ugtaal Sum	1409 m, 48T 0709023, UTM 5088070
59	İh Biçigt II	1	Dundgovi Aymag, Ugtaal Sum Bölgesi	1409 m, 48T 0709023, UTM 5088070
60	Tsetsuhey	1	Zavhan Aymag İh Uul Sum	?

61	Çahirın	?	Sağil Sum, Tömör Çorgo (?)	?
62	Çenher Mandal Yazıtı	?	Hentey Aymag, Çenher Mandal Sum-Huchan	?
63	Darviyn	?	Hovd Aymag, Darvi Sum, Şar Bulag Uul	?
64	Gurban Mandal	?	Bayan Hongor Aymag, Bustagaan Sum, Gurban Mandal Uul	?
65	Hanan Had(nı)	?	Hovd Aymag, Uyanç Sum, Yamaan Us	?
66	Hutag Uul	?	Övörhangay Aymag, Burun Ulaan Sum	?
67	Nogon Nuur	?	Bayan Ölgey Aymag Nogoön Nuur Sum	?
68	Övörhangay	1	Övörhangay Aymag, Arvayheer Müzesi	1840 m, 48T 0328909, UTM 5125730
69	Raşaan Had	?	Hentey Aymag, Binder Sum, Raşaan Dağı	?
70	Tevşiyin	?	Ulaanbaatar, Tarih Enstitüsü'ne ait konteyner	1313 m, 48T 0647397, UTM 5308740
71	Bilge Tonyukuk III	?	Ulaanbaatar, Tarih Enstitüsü Arkeoloji Lâboratuvarı	1313 m, 48T 0647397, UTM 5308740
72	Şiveet Ulaan (Damgalı Taşı)	?	Arhangay Aymag, Hayrhan Sum, tapınağın bahçesi	1360 m, 47U 0716265, UTM 5386613
73	Türk Adının Taşı	1	Arhangay Aymag, Koçho Tsaydam Bölgesi, TİKA DMK Binası	1378 m, 48T 0337319, UTM 5269389
74	Köl Tigin yazıtının kaplumbağa kaidesi üzerindeki yazıtı ait iki parça		Arhangay Aymag, Koçho Tsaydam Bölgesi, TİKA DMK Binası	1378 m, 48T 0337319, UTM 5269389
75	Köl Tigin yazıtına ait iki büyük parça		Ulaanbaatar, Tarih Enstitüsü'ne ait konteyner	1313 m, 48T 0647397, UTM 5308740
76	Köl Tigin yazıtına ait altı büyük parça		Arhangay Aymag, Koçho Tsaydam Bölgesi, TİKA DMK Binası	1378 m, 48T 0337319, UTM 5269389
77	Bilge Kağan yazıtına ait dört küçük parça		Arhangay Aymag, Koçho Tsaydam Bölgesi, TİKA DMK Binası	1378 m, 48T 0337319, UTM 5269389
78	Ongi yazıtına ait tepelik ve üç parça		Övörhangay Aymag, Uyanga Sum, Maantiin Burd Bölgesi	2118 m, 48T 0283308, UTM 5185563
79	Taryat yazıtının kaplumbağa kaidesi üzerindeki yazıt		Ulaanbaatar, Tarih Enstitüsü Bahçesi	1313 m, 48T 0647397, UTM 5308740

Cengiz Alyılmaz Panel'de bölgede yeni bulunan yazıtlarla yazıt sayısının 87'ye yükseldiğini bildirdi.

IV. Altay Bölgesi yazıtları (90 yazıt)

Dmitri D. Vasilyev 2002 Ağustosunda tamamladığı Türk Dil Kurumu'nun *Göktürk (Runik) Yazılı Belge, Yazıtları ve Anıtları Albümü Projesi*'nin dördüncü kitabı olarak yayımlanmakta olan *Altay Bölgesinin Runik Anıtları ve Yazıtları Albümü* adlı eserinde bölgede tespit ettiği aşağıda listesini verdiğim 75 yazıtı değerlendirmektedir.

A-1	Sibirya maşrapası
A-2	Katandı maşrapası
A-3	Tuekta maşrapası
A-4	Kuray maşrapası
A-5	Kuray'daki bel takısı
A-6	Çarış'taki kaya yazıtı
	Mendur-Sokkon köyü civarında bulunan yazıtlar
A-7	Mendur-Sokkon I
A-8	Mendur-Sokkon II
A-9	Mendur-Sokkon III
A-10	Mendur-Sokkon IV (Küçük dikey yazıt)
A-11	Mendur-Sokkon V(Biysk Müzesi yazıtı)
A-12	Mendur-Sokkon VI
	I. Biçiktu-Bom külliyesinin runik yazıtları
A-13	Biçiktu-Bom I (Sol taraftaki yazıt)
A-14	Biçiktu-Bom II (Orta taraftaki yazıt)
A-15	Biçiktu-Bom III (Sağ taraftaki yazıt)
A-16	Biçiktu-Bom IV
A-17	Biçiktu-Bom V
A-18	Biçiktu-Bom VI
A-19	Biçiktu-Bom VII
A-20	Biçiktu-Bom VIII
A-21	Biçiktu-Bom IX
	II. Biçiktu-Bom'un kaya üzerindeki yazıtları (Runik şeklindeki graffitiler)
A-22	Biçiktu-Bom X
A-23	Biçiktu-Bom XI
A-24	Biçiktu-Bom XII
A-25	Biçiktu-Bom XIII
A-26	Biçiktu-Bom XIV
	III. Ek malzemeler
A-27	Yelo
A-28	Yüstid I
A-29	Yüstid II.
A-30	Taldu-Ayrı
	Çuy otoyolunun 731. kilometresindeki yazıtlar
A-31	731. kilometre yazıtları - I (İya yazıtı)
A-32	731. kilometre yazıtları - II (İya kaya yazıtı)
A-33	Calgız-tepe I
A-34	Calgız-Tepe II.

A-35	Çuy otoyolunun 726. kilometresindeki yazıtlar
A-36	726. kilometre yazıtları - I (Kalbak-Taş 1)
A-37	726. kilometre yazıtları - II (Kalbak-Taş)
A-38	726. kilometre yazıtları - III (Kalbak-Taş 2)
A-39	726. kilometre yazıtları - IV (Kalbak-Taş 5 ve 7)
A-40	726. kilometre yazıtları - V (Kalbak-Taş 4)
A-41	726. kilometre yazıtları - VI (Kalbak-Taş 10)
A-42	726. kilometre yazıtları - VII (Kalbak-Taş 6)
A-43	726. kilometre yazıtları - VIII (Kalbak-Taş 12)
A-44	726. kilometre yazıtları - IX (Kalbak-Taş 3)
A-45	726. kilometre yazıtları - X (Kalbak-Taş 9)
A-46	726. kilometre yazıtları - XI (Kalbak-Taş 11)
A-47	726. kilometre yazıtları - XII (Kalbak-Taş)
A-48	Çagan-Uzun
A-49	Tenga civarındaki dikili taş
A-50	Kezer heykel yazıtı
	Mendur-Sokkon civarındaki yeni yazıtlar
A-51	Mendur-Sokkon VII
A-52	Mendur-Sokkon VIII
A-53	Yamanı-Us “Keçinin suyu” yazıtı
A-54-57	Karakol civarındaki Altı Taş (Booçı I-IV) kurgan külliyesi yazıtları
A-58	Bayan-Ülgiy Aymak, Tsagan-Nuur Somon’daki yazıt
A-59	Yalbak-Taş yazıtları
A-60	Argut deresindeki Teke-Turu yazıtı
A-61	Katun deresindeki Karban kayası yazıtı
A-62	Kurgak yazıtı
A-63-65	Gümüş kemer tokalarındaki yazıt
A-66	Çuy kaya yazıtı
A-67	Tsaagan-Sala yazıtı
A-68	Baga-Oygor yazıtı
A-69	Bulunma yeri bilinmeyen yazıt
	Karakol bölgesinden resim
A-70	Altay’daki Colin vadisinden Soğd yazılı kılıç
A-71	Kupçigen yazıtı (kemik üzerindeki yazıt)
A-72	Kızıl Kabak (I) yazıtı
A-73-75	Kızıl Kabak (II-IV) yazıtı
	Jabogan
	Sakiyle Kobı
	Kara Bom
	Kurgak II
	İnegen
	Tuyukta IV

İstanbul Orient Institut (Şarkiyat Enstitüsü) ile Eskişehir Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nin 29-30 Mayıs 2007 tarihleri arasında Eskişehir Anadolu Üniversitesi’nin salonlarında ortaklaşa düzenledikleri *Orta Asya’dan Anadolu’ya Alfabeler* adlı Uluslararası Bilimsel Toplantı’da İrina Newskaya (Frankfurt-Almanya) [Altay dağlarındaki runik yazıtlar: Onların araştırılmasına bir bakış

= *Runic inscriptions in mountainous Altai: An overview of their investigation*] başlıklı bildirisinde Altay Bölgesi'nde 90 kadar yazıt tespit edildiğini bildirerek 1) Jabogan, 2) Sakiyla Kobi, 3) Kara Bom, 4) Kurgak II, 5) İnegen, 6) Tuyukta IV gibi yeni Altay yazıtlarını tanıttı.

V. Kırgızistan, Kazakistan ve Özbekistan yazıtları (94 yazıt)

Çetin C. Cumagulov 2002 yılında tamamladığı Göktürk (Runik) Yazılı Belge, Yazıtları ve Anıtları Albümü Projesi'nin üçüncü kitabı olarak yayımlanmakta olan *Kırgızistan, Kazakistan, Özbekistan ve Tacikistan Runik Anıt ve Yazıtları Albümü* adlı eserinde Kırgızistan'dan 41, Kazakistan'dan 29, Özbekistan'dan da 13 yazıtı değerlendirmektedir. Özbekistan yazıtlarına Kasımcan Sadıkov'un yayımladığı 3 yazıtı da eklersek bölgenin toplam yazıt sayısı 86'ya yükselir. Bölgelerde 2002 yılından sonra bulunan malzemeyi de aşağıdaki listeye eklemek gerekmektedir. Aşağıda Çetin C. Cumagulov'un eserinin "İçindekiler" bölümünde verdiği yazıt listesini sunuyorum.

KIRGIZİSTAN YAZITLARI

1	Birinci Talas yazıtı
2	İkinci Talas anıtı
3	Üçüncü Talas anıtı
4	Dördüncü Talas anıtı
5	Beşinci Talas anıtı
6	Altıncı Talas anıtı (Tereksay yazıtı)
7	Yedinci Talas anıtı (Talas'ta bulunan Runik harfli çubuk]
8	Sekizinci Talas anıtı
9	Dokuzuncu Talas anıtı
10	Onuncu Talas anıtı
11	On birinci Talas anıtı
12	On ikinci Talas anıtı
13	On üçüncü Talas anıtı
14	Koy-Sarı yazıtı
15	Tereksay'da bulunan üç harfli yazıt
16	Kuru Bakayır dağ geçidinde bulunan yazıtlar
17	Taş portre üzerindeki yazıt
18	Aravan-Say'da bulunan yazıt
19	Kilden yapılmış ağırşak üzerindeki yazıt
20	Akepe'de bulunan küp ağzının dış kenarındaki yazıt
21	Özgön şehri civarında bulunan küp üzerindeki yazıt
22	Kara-Beyit [Sarıtaş]'te bulunan mezar taşı
	Koçkor anıtları
23	Birinci Koçkor yazıtı
24	İkinci Koçkor yazıtı
25	Üçüncü Koçkor yazıtı
26	Dördüncü Koçkor yazıtı
27	Beşinci Koçkor yazıtı
28	Altıncı Koçkor yazıtı

29	Yedinci Koçkor yazıtı
30	Sekizinci Koçkor yazıtı
31	Dokuzuncu Koçkor yazıtı
32	Onuncu Koçkor yazıtı
33	On birinci Koçkor yazıtı
34	On ikinci Koçkor yazıtı
35	On üçüncü Koçkor yazıtı
36	On dördüncü Koçkor yazıtı
37	On beşinci Koçkor yazıtı
38	On altıncı Koçkor yazıtı
39	On yedinci Koçkor yazıtı
40	On sekizinci Koçkor yazıtı
41	Talas'ta bulunan yeni yazıt

KAZAKİSTAN YAZITLARI

1	Taş balbal üzerindeki yazıt
2	Bronz yüzük üzerindeki yazıt
3	Taş boncuk üzerindeki yazıt
4	Jabaglı-Su'daki yazıt
5	Kilden yapılmış mühür
6	İrtiş'ta bulunan bronz ayna üzerindeki yazıt
7	Batı Kazakistan'dan bronz ayna üzerindeki yazıt
8	Sır-Derya yazıtı
9	Bronz ayna üzerindeki yazıt
10	Karatal anıtı
11	İrtiş'ta bulunan kemik plak üzerindeki yazıt
12	Atlah'ta bulunan taş mühür
13	Atlah'ta bulunan taş daire parçasındaki yazıt
14	Sasaniler devrine ait tabak üzerindeki yazıt
15	İli kaya yazıtları: 1. (Terek-Say yazıtı)
16	İli kaya yazıtları: 2. Sadır dağ geçidinde bulunan yazıt
17	İli kaya yazıtları: 3. Nadır dağ geçidinde bulunan yazıt
18	İli kaya yazıtları: 4. Tegermen civarında bulunan yazıt
19	Kegen yazıtı
20	Küçük yazıtlar ve yazıta benzer işaretler
21	Kürşüm'de bulunan taş mühür
22	Markaköl kaya taşı yazıtı
	Pavlodar'da bulunan bilezik üzerindeki yazıt
23	Karatoma kurganında bulunan yazıt
24	Aktastı I kurganında bulunan yazıt
25	Esik kurganında bulunan yazıt
26	Merke yazıtı
27	Keramik kaplardaki iki yazıt
28	Talgar harabelerinde bulunan ağırşak üzerindeki Runik ve Grek harfli yazıtlar
29	Şoytaban yazıtı

ÖZBEKİSTAN ve TACİKİSTAN YAZITLARI (151-179)

1	Kala-i Kafır yazıtı
2	Kala-i Bolo yazıtı (I)
3	Kala-i Bolo yazıtı (II) (Kala-i Bolo'da bulunan kap üzerindeki işaretler)
4	Kizil-Pilyau'da bulunan küp parçası
5	Oş-Hona'da bulunan küp parçası
6	Margelan'da bulunan küp üzerindeki yazıt
7	Yangiabat mezarlığında bulunan küp üzerindeki yazıt
8	Begovat civarında bulunan kap üzerindeki yazıt
9	Fergana'da bulunan küp üzerindeki yazıt
10	Eski Türk Sogd belgesi
11	Bronz yüzük
12	Altın Asar şehir harabelerinde bulunan yazıt
13	Kızıl-Kum yazıtı

EK: Kasımcan SADIKOV ÖZBEKİSTANDA BULUNAN KÖKTÜRK HARFLİ YAZITLAR

14	Lombitepe'de bulunan testideki yazı
15	Köhne Keş bölgesinden çıkartılan yazıtlar
16	Çeşmimiran'dan çıkartılan yazılı ibrik

Çetin Cumaguloviç Kırgızistan'da yeni 7 yazıt, Sertkaya ise Kazakistan'da yeni bir yazıt bulunduğunu bildirdiler. Böylece Batı Türkistan yazıtlarının sayısı 94'e yükselmiş oldu.

VI. AVRASYA YAZITLARI (21 + 12 + 3 = 36 yazıt)

Avrasya bölgesindeki runik harfli yazıtlar hakkında İgor Leonidoviç Kızlasov *Drevnetyurkskaya Runičeskaya Pis'mennost' Evrazii ve Runičeskaya Pis'mennosti Evraziyskiy Stepey* adlı değerli çalışmalar yapmış ve bu çalışmalarını yayımlamıştır.¹

Bu bölgedeki yazıtlar arasında Don yazıtları, Kuban yazıtları ve Don-Kuban yazıtlarının toplam sayısı 36'dır.

1. Don yazıtları (D) (21 yazıt)

D-1	Mayatskoe-1	D-12	Mayatskoe-9
D-2	Mayatskoe-2	D-13	Mayatskoe-10
D-3	Mayatskoe-3	D-14	Mayatskoe-11
D-4	Mayatskoe-4	D-15	Mayatskoe-12
D-5	Mayatskoe-5	D-16	Mayatskoe-13
D-6	Mayatskoe-6	D-17	Mayatskoe-14

¹ İgor L. Kızlasov, *Drevnetyurkskaya Runičeskaya Pis'mennost' Evrazii*, Moskova, 1990, 180 s.; İgor L. Kızlasov, *Runičeskaya Pis'mennosti Evraziyskiy Stepey*, Moskova, 1994, 328 s.

D-7	Sal'sk-Tsaritsın	D-18	Mayatskoe-15
D-8	Krivjanskoe	D-19	Mayatskoe-16
D-9	Kermen-Tolga	D-20	Mayatskoe-17
D-10	Mayatskoe-7	D-21	Mayatskoe-18
D-11	Mayatskoe-8		

2. Kuban yazıtları (K) (12 yazıt)

K-1	Sed'yar	K-7	Humarinskoe-8
K-2	Onoşat	K-8	Humarinskoe-10
K-3	Humarinskoe-1, 4, 5	K-9	Mayaki
K-4	Humarinskoe-2, 3	K-10	Humarinskoe-9
K-5	Humarinskoe-6	K-11	Bilyar
K-6	Humarinskoe-7	K-12	Jitkov

3. Don-Kuban yazıtları (DK) (3 yazıt)

DK-1	Blyudo-Soltikova
DK-2	Afanas'yevo
DK-3	Kirovo

VII. Kağıda yazılı Runik metinler (51 metin)

Kağıda yazılı runik metin sayısı 51'dir. Bazıları *Irk Bitig* gibi büyük hacimde bazıları yazma parçası şeklinde olan ve A. A. von Le Coq, V. Thomsen, W. Radloff, A. N. Bernştam, M. Resänän, F. Hommel, J. R. Hamilton-L. Bazin, S. Tezcan-P. Zieme, İ. L. Kızlasov ve Osman Fikri Sertkaya tarafından yayımlanan bu metinlerin listesi Osman Fikri Sertkaya tarafından yapılmıştır.²

Eğer 46 numaralı *Irk Bitig*'i kitap olarak hariç tutarsak kağıda yazılı metin sayısını 50 müstakil parça olarak kabul edebiliriz. *Irk Bitig*'le birlikte metin sayısı 51 olmaktadır.

Berlin Brandenburgische Akademie der Wissenschaften (34 parça metin)

	Fundort Sigle (Bulunma yeri numarası)	Signatur (Yeni numarası)	Satır sayısı	Transkripsiyon	Fotoğraf
1.	TM 326	Mz. 388		von Le Coq (7)	*
2.	TM 327	MIK 35a-b		von Le Coq (3)	*
3.	TM 328	U. 178		---	*
4.	TM 330	Mz. 172		von Le Coq (5)	*
5.	TM 331	U. 180 (uyg.)		---	*
6.	TM 332	?		von Le Coq (1)	*
7.	TM 334	U. 179		---	*

2 Osman Fikri Sertkaya, „Fragmente in Alttürkischer Runenschrift aus Turfan-Fundes“, Runen, Tamgas und Graffiti aus Asien und Osteuropa, Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica, Band 19, Wiesbaden 1985, s. 133-164. Türkçesi için bk. Osman Fikri Sertkaya, „Kağıda yazılı Göktürk metinleri ve kâğıda yazılı Göktürk alfabeleri“, Göktürk Tarihinin Meseleleri / Probleme der köktürkischen Geschichte / Some Problems of Köktürk History, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 131, Seri IV, Sayı : A. 40, Ankara 1995, s. 277-292.

8.	TM 335	U. 171a / U. 171b	---	*
9.	TM 336	U. 174a	---	*
10.	TM 337	Mz. 385	Sertkaya (8)	*
11.	TM 337-x	Mz. 175	Sertkaya (5)	*
12.	TM 335-337	Mz. 403	Sertkaya (11)	*
13.	TM 337-339a-b	Mz. 402	von Le Coq (4)	*
14.	TM 339 / TM 57a-b	U. 175	---	*
15.	TM 340	Mz. 171	von Le Coq (8)	*
16.	TM 341	U. 177		*
17.	TM 342a-b	U. 5	von Le Coq (6)	*
18.	TM 533	Mz. 386	Sertkaya (9)	*
19.	TI.-a	Mz. 400	Sertkaya (10)	*
20.	T I D 20	Mz. 167	Sertkaya (1)	*
21.	T I x 21	Mz. 169	Sertkaya (2)	*
22.	T II D 19	Mz. 173	Sertkaya (3)	*
23.	T II D 52-K.	Mz. 174	Sertkaya (4)	*
24.	T II D 67	U. 172	---	*
25.	T II D B 227	Mz. 387	---	*
26.	T II K	Mz. 383	Sertkaya (7)	*
27.	T II T 14	?	Thomsen	*
28.	T II T 20	MIK 34b	von Le Coq (2)	*
29.	T II T 20	Mz. 377	Sertkaya (6)	*
30.	T II T x 6	U. 181 (uyg.)	Tezcan-Zieme	*
31.	-----	U. 173	---	*
32.	-----	U. 176	---	*
33.	TM 407	M. ?	---	*
34.	-----	MIK 200b	---	

İngiltere British Museum/Sir M. Aurel Stein Koleksiyonu (12 parça metin)

35.	8212/76 (a)		Thomsen;	
36.	8212/76 (b)		Thomsen;	
37.	8212/76 (c)		Thomsen;	
38.	8212/77		Thomsen;	
39.	8212/78 (a)		Thomsen; Hamilton-Bazin	
40.	8212/78 (b)		Thomsen; Hommel; Hamilton-Bazin	
41.	8212/78 (c)		Thomsen; Hamilton-Bazin	
42.	8212/77 (c)		Thomsen; Hamilton-Bazin	
43.	8212/78 (d)		Thomsen; Hamilton-Bazin	
44.	8212/79		Hamilton-Bazin	

45.	8212/104			Bang-Gabain- Rach. Resânân; Bernştam	
46.	8212/161 IRK BİTİĞ			*	

Japonya Kont Ôtani Kozui koleksiyonu (3 parça metin)

47.	Ryukoku 8129			Haneda-Yamada; Sertkaya İ. L. Kızlasov	
48.	Ryukoku 8130			P. Zieme	
49.	Ryukoku 6432			P. Zieme	

Sankt-Peterburg (1 parça metin)

50.	Toyok		W. Radloff		
-----	-------	--	------------	--	--

Fransa, Bibliothèque Nationale (1 parça metin)

51.	Pelliot, Tibet 2132				
-----	---------------------	--	--	--	--

KÂĞIDA YAZILMIŞ ORTA FARŞÇA RUNİK METİNLER
Berlin Brandenburgische Akademie der Wissenschaften

	Fundort Sigle (Bulunma yeri numarası)	Signatur (Yeni numarası)	Dili	Transkripsiyon	Fotoğraf
--	--	-----------------------------	------	----------------	----------

Yayımlanmış metinler

1.	TM 332	Verloren! / Verlust!	???	von Le Coq (1)	
2.	TM 337-339a-b	Mz. 402	mittel-iranisch	von Le Coq (4)	*
3.	TM 330	Mz. 172	mittel-iranisch	von Le Coq (5)	*

Yayımlanmamış metinler

4.	T II D 67	U. 172	mittel-iranisch	---	*
5.	T II [D] B 227	Mz. 387	Dili bilinmiyor	---	*
6.	T II D 169	MIK III 200b	???	---	*

Toplam olarak elimizde son yıllarda bulunanlarla birlikte 568'ten fazla runik metin bulunmaktadır.

Bu metinleri değerlendirmek için aşağıdaki çalışmalara öncelik vermek gerektiği kanısındayım.

1. Yukarıda çeşitli kimselerin tavsiflerini, listelerini verdim. Görüldüğü gibi verilen tavsiflerde, listelerde bir standart yoktur. İlk işimiz belirli standartları tespit ederek doğru sıralı bir envanter tespiti yapmalıdır. Böylece yanlış

değerlendirmeler önlenecektir.

2. İkinci iş bibliyografik künyelerin verilmesidir. Gerçekten de büyük hacimli eserler için sayfeler dolusu çalışmalar zikredilebilir. ancak küçük ve yeni bulunan yazıtlar için bu daha kolay bir iştir.

3. 1995'e kadar Göktürklerle ilgili yayınların bibliyografyası benim *Göktürk Tarihinin Meseleleri* adlı eserimde verilmiştir. 1995-2007 yılları arasındaki on iki yılda Runik metinlerin dilleri, tarihleri, arkeolojisi ve kültür değerleri üzerinde kitap olarak yapılan yayın sayısı ise 90'a yaklaşmıştır. Bu yayınların bir listesini yaptım.

Türkiye'de yapılan yayımlar (40+4 = 44)

- 1995 Osman Fikri SERTKAYA, *Göktürk Tarihinin Meseleleri / Probleme der köktürkischen Geschichte / Some Problems of Köktürk History*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 131, Seri IV, Sayı : A. 40, Ankara 1995, XVI+360 s.
- 1995 Talat TEKİN, *Les inscriptions de l'Orkhon. Kul Tighine, Bilghé Qaghan, Tounyouqouq*, İstanbul, 1995, 128 s.
- 1995 Talat TEKİN, *Orhon Yazıtları. Kül Tigin, Bilge Kagan, Tunyukuk*, İstanbul, 1995, 128 s.
- 1995 Leylâ SUBAŞI, *Orhon Yazıtlarının Metindibilimsel Yapısı*, Ankara, 1995.
- 1995 Ahmet TAŞAĞIL, *Gök-Türkler*, Ankara, 1995, X+197+23 s.
- 1996 Soslanbek Yakuboviç BAYÇOROV, *Avrupa'nın Eski Türk Runik Abideleri*, Rusçadan çeviren: Muvaffak Duranlı, Ankara, 1996, 327 s.
- 1997 Sencer DİVİTÇİOĞLU, *Kök Türkler (Kut, Küç, Ülüg)*, İstanbul, 1997, 360 s.
- 1997 Saadetin GÖMEÇ, *Kök Türk Tarihi*, Ankara, 1997, X+188 s.
- 1998 Kâmil UĞURLU, *Orhun Anıtları*, Ankara, Mayıs 1998, 134 s.
- 1999 Ahmet TAŞAĞIL, *Gök-Türkler II (Fetret Devri 630-681)*, Ankara, 1999, IX+128+8 s.
- 1999 René GIRAUD, *Gök Türk İmparatorluğu. İleriş, Kapgan ve Bilge'nin Hükümdarlıkları (680-734)*, Fransızcadan çeviren. İsmail Mangaltepe, İstanbul, 1999, 312 s.
- 2000 Talat TEKİN, *Orhon Türkçesi Grameri*, Ankara, 2000, 272 s.
- 2000 İsmail DOĞAN, *Kafkasya'daki Göktürk (Runik) İşaretli Yazıtlar, Göktürk (Runik) Yazılı Belge Yazıt ve Anıtların Albümü Projesi: 1*, TDK, Ankara, 2000, 250 s.
- 2000 Doğan AKSAN, *En Eski Türkçe'nin İzlerinde*, İSTANBUL, 2000, 159 s.
- 2001 Osman Fikri SERTKAYA- Cengiz ALYILMAZ-Tsendiyn BATTULGA, *Moğolistan'daki Türk Anıtları Projesi Albümü / Album of the Turkish Monuments in Mongolia*, TİKA, Ankara, 2001, 350 s.

- 2001 “İkinci Milletlerarası Göktürk Anıtları ve Yazıtları Kolokyumu Bildirileri”, (Yayıma hazırlayan: Osman Fikri SERTKAYA), *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 2000*, Ankara, 2001, XXX+382 s.
- 2002 V. THOMSEN, *Orhon Yazıtları Araştırmaları*, Ankara, 2002, 425+23 s.
- 2002 İsmail DOĞAN, Doğu Avrupa’daki Göktürk (Runik) İşaretli Yazıtlar, Göktürk (Runik) Yazılı Belge Yazıt ve Anıtların Albümü Projesi: 2, TDK, Ankara, 2002, 259 s.
- 2002 *Moğolistan’daki Türk Anıtları Projesi 2000 Yılı Çalışmaları*, TİKA, Ankara, 2002, 257 s.
- 2003 *Moğolistan’daki Türk Anıtları Projesi 2001 Yılı Çalışmaları*, TİKA, Ankara, 2003, 487 s.
- 2003 *Kül-Tegin. Orhun-Yenisey Yazıtları. VI-VIII. yüzyıl. / Kül-Tegin. Orhon-Yenisey Biçimelderi. VI-VIII vv.*, Ankara, Türksoy, 2003, XIV+236 s.
- 2003 Hatice PALAZ-ERDEMİR, *VI. Yüzyıl Bizans Kaynaklarına Göre Göktürk-Bizans İlişkileri*, İstanbul, 2003, X+91 s.
- 2004 Hüseyin Namık ORKUN, *Türk Sözüünün Ashı*, Ankara, 2004, 36 s.
- 2004 Talat TEKİN, *İrk Bitig. Eski Uygurca Fal Kitabı*, Ankara, 2004, 127 s.
- 2004 Ahmet TAŞAĞIL, *Göktürkler III*, Ankara, 2004, IX+109+18 s.
- 2004 Ahmet TAŞAĞIL, *Çin Kaynaklarına Göre Eski Türk Boyları*, Ankara, 2004, 12,+187+29 s.
- 2004 Cengiz ALYILMAZ, *Eski Türkçe’nin Söz Varlığının Düz ve Ters Dizimi*, Ankara, 2004, 705 s.
- 2005 Mehmet KÖMEN, *Türk Bil Yazısı Yazım Kuralları [Kök-Türkçe]*, İzmir, 2005, 240 s.
- 2005 *Moğolistan’daki Türk Anıtları Projesi 2003 Yılı Çalışmaları*, TİKA, Ankara, 2005, 220 s.
- 2005 Cengiz ALYILMAZ, *Orhun Yazıtlarının Bugünkü Durumu*, Ankara, 2005, 275 s.
- 2005 Otto DONNER, *Fin Atlası. Orhon Yazıtlarının 1890 Yılındaki İlk Çözümü*, İstanbul, 2005, 202 s.
- 2006 Ali Kemal MERAM, *Göktürk İmparatorluğu Tarihi*, İstanbul, 2006, 301 s.
- 2006 İsenbike TOGAN-Gülнар KARA-Cahide BAYSAL, *Çin Kaynaklarında Türkler. Eski T’ANG TARİHİ (Chiu T’ang-shu) 194a “Türkler” Bölümü (Açıklamalı Metin Neşri)*, Ankara, 2006, XXX+517 s. 8 harita ile.
- 2006 Talât TEKİN, *Orhun Yazıtları*, Ankara, 2006, 200 s. + Levhalar.
- 2006 Edouard CHAVANNES, *Batı Türkleri Tarihi*, Batı Türkleriüne Dair Belgeler (1. Kitap) ve Ek notlar (2. Kitap), Çeviren: Metin Sirman, İstanbul, 2006, 573 s. (1 harita ile).
- 2006 Liu MAU-TASAİ, *Çin Kaynaklarına Göre Doğu Türkleri*, Almancadan çevirenler: Ersel KAYAOĞLU-Deniz BANOĞLU, İstanbul, 2006, 640 s.
- 2007 Kâzım MİRŞAN, “Irak Bitig. [Iraklıklar Yazılımı] Bitigiñüçi”, *At-Oy Ögüntün Ėminis*, 2007, s. 3-56.

- 2007 Cengiz ALYILMAZ, (Kök) Türk Harfli Yazıtların İzinde, Ankara, 2007, XVI+192 s.
 2007 Erhan AYDIN, Şine Usu Yazıtı, Çorum, 2007, 153 s.
 2008 Erhan AYDIN, Türk Runik Kaynakçası, Çorum, 2008, VIII+197 s.

Bu yayımlara basımları 2008'de gerçekleşecek olan şu dört kitabı da eklemek gerekiyor.

- 2008 Osman Fikri SERTKAYA, *Göktürkler Üzerine Araştırmalar*, İstanbul, 2008, 224 s.
 2008 Osman Fikri SERTKAYA, *Göktürkler ve Etrüskler Üzerine Tartışmalar (Kâzım Mirşan'a ve Halûk Tarcan'a Cevaplar)*, İstanbul, 2008, VIII+140 s.
 2008 Çetin Cumaguloviç CUMAGULOV, *Kırgızistan, Kazakistan, Özbekistan ve Tacikistan Runik Anıt ve Yazıtları*, Göktürk (Runik) Yazılı Belge, Yazıt ve Anıtların Albümü Projesi : 3, Ankara, 2008, XXVI+180 s.
 2008 Dmitri Dmitriyeviç VASİLYEV, *Altay Bölgesinin Runik Anıt ve Yazıtları Albümü*, Göktürk (Runik) Yazılı Belge, Yazıtları ve Anıtları Albümü Projesi: 4, Ankara, 2008, XVI+160 s.

Türkiye dışında yapılan yayınlar

(Kazakistan (20), Rusya (8), Moğolistan (3), Özbekistan (3), Macaristan (2), Çin (2), Japonya (2), Kırgızistan (2), Hollanda (1), İran (1), Suriye (1) = 45)

- 1995 Gubeydulla AYDAROV, *Kültegin Eskertkişi*, Almatı, 1995, 230 s.
 1996 Hüseyin Muhammedzâde Sâdık, *Yâdmânâhây-ı Türki-i Bâstân* [= Eski Türkçe Anıtlar] = *Ancient Turkish Epigraphes*, Tehran, 1996. 7. baskı, Tehran, 2004, 370 s.
 1997 İgor Valentinoviç KORMUŞİN, *Tyurkskiye Yeniseyskiye Epitafii. Teksti i issledovaniya*, Moskova, 1997, 304 s.
 1997 Volker RYBATZKİ, *Die Toñuquq-Inschrift*, Studia Uralo-Altaica 40, Szeged, 1997, 130 s.
 1998 Louis BAZIN, *Tu Cue Li Fa Yen Ciu* [= Türk Takvim Sistemi Araştırmaları], Beijing, 1998, 775 s.
 1999 Takao MORİYASU-Ayuday OÇİR, *Mongoli koku genzoni seki hibun çousa kenkyû houkoku / Provisional Report of Researches on Historical Sites and Inscriptions in Mongolia from 1996 to 1998*, 1999, 292 s. + 20 levha ile.
 2000 Sergey Grigoriyeviç KLYAŞTORNIY, *Kedimki Türk-Runik Yeziqidiki Abidiler*, Ürümçi, 2000, 381 s.
 2000 Gubeydulla AYDAROV, *Tonyukuk Eskertkişining Tili*, Almatı, 2000.
 2000 Lubsandorjiyn BOLD, *Orhon Biçgiyn Dursgal, II*, Ulaanbaatar, 2000, 298 s.
 2000 N. ABDURAHMANOV-C. ELTAZAROV, *Kadimgi Türkiy Til*, Samarkand, 2000, 166 s.
 2001 Aleksandr Mişailoviç ŞÇERBAK, *Tyurkskaya Runiki, Proisşojdeniye Drevneyşey Pismennosti Tyurok*, Sankt-Peterburg, 2001, 148 s.
 2001 Abjan KURUŞCANULI, *Eski Türk Cazba Eskertkişteri*, Almatı, 2001, 470 s.
 2001 *Bayırgı Türki Örkeneti: Cazba Eskertkişteri* (Kazakistan Respublikası Tevelsizdigining 10 Cıldığına Arnalgan Halkaralık, Gılım-Teoriyalık Konferentsiyaning Materialdarı, Astana, 2001, 584 s.
 2001 *Orhonskiye Nadpisi. Kyül Tegin-Bilge Kağan-Tonyukuk*, Semey, 2001, 251 s.

- 2001 Sagalı SIDIKOV-Kadıralı KONKOBAYEV, *Bayırkı Türk Cazuusu (VII-X Kılımdar), Eski Türk Yazıtları (VII-X. Asırlar)*, Bişkek, 2001, 335 s.
- 2002 *Materialı Mejdunarodnoy Naučno-Praktičeskoj Konferentsii, Posvyaşennoj 280-letiyu Otkritiya Drevnetyurkskoj Pis'mennosti*, Abakan, 2002, 126 s.
- 2002 Karcavbay SARTKOCAULI, *Ob'yedinenniy Kaganat Tyurkov v 745-760 godađ (po materialiam runičeskih nadpisey)*, Astana, 2002, 204 s. İkinci baskı, Astana 2002, 220 s.
- 2002 Olcas SÜLEYMANOV, *O Proishojdeniy Drevnetyurkskih Yazıkov i Pismennosti*, Alma-Ata, 2002, 320 s.
- 2002 İgor Leonidoviç KIZLASOV, *Pamyatniki Runičeskoj Pismennosti Gornogo Altaya (Uçebnoye Posobiye)*, Gorno-Altaysk, 2002.
- 2002 Mırzatay COLDASBEKOV, *Tastar Söyleydi*, Astana, 2002, 193 s.
- 2003 Mırzatay COLDASBEKOV, *Kamni Zagovarili = Tastar Söyleydi*, Semey, 2003, 212 s.
- 2003 Altay Sarsenovıç AMANJOLOV, *İstoriya i Teoriya Drevnetyurkskogo Pisma*, Almatı, 2003, 366 s.
- 2003 Sergey Grigoriyeviç KLYAŞTORNIY, *İstoriya Tsentralnoy Azii i pamyatniki runičeskogo pisma”, Oteçestvenniye issledovaniya*, Sankt-Peterburg, 2003, 560 s.
- 2003 Karcaubay SARTKOCA, *Orđon Müraları, Tarihnamalik-Derektanulık Talday*. 1. Kitap, Kül Tegin (Yanınevi), Astana, 2003, 392 s.
- 2003 Gubeydulla AYDAROV, *Estelikter*, Almatı, 2003, 176 s.
- 2004 Berta ÁRPÁD, *Szavaimat Jól Halljá tok ...*, A Türk és uıgur rovásırásos emlékek kritikai kiadása, Szeged, 2004, 325 s.
- 2004 Marcel ERDAL, *A Grammar of Old Turkic*, Leiden, 2004, 575 s.
- 2004 Şekir IBIRAYEV- Bavırcan OMARULI (Nâşirler), *Köne Türki Cazuvlarının Zertteluvı: Bügini men Bolaşağı, /Döngelik üstel Materialdarı* 11 Mayıs 2004'te Koca Yasaviy adındaki Uluslararası Kazak-Türk Üniversitesinde yapılan toplantının bildirileri, Astana, 2004, 232 s.
- 2004 Kasımcan SADIKOV, *Kök Türk Bitigleri: Matn ve Unıng Tarihiy Talkini*, Taşkent, 2004, 144 s.
- 2004 İgor Valentinoviç KORMUŞİN, *Drevne Tyurkskiye Yazıki, Uçevnoye posoviye*, Abakan 2004, 336 s.
- 2005 Mırzatay COLDASBEKOV-Karcavbay SARTKOCAULI, *Orhon Eskertkişterinig Tólık Atlası* (Kazak tilinde), Kül Tegin (Yayınevi), Astana, 2005, 360 s.
- 2005 Nopil BAZİLHAN, *Kazakstan Tarihi Turalı Turki Derektmeleri, II. Tom. Köne Türık Bitktastarı Men Eskertkişteri (Orđon, Yenisey, Talas)*, Almatı, 2005, 252+144 s.
- 2005 Dmitriy Gleboviç SAVİNOV, “Drevnetyurkskiye plemena v zerkale Arheologii”, *Steppıye İmperii Drevney Evrazii*, Sankt-Peterburg, 2005, s. 181-346.
- 2005 Sergey Grigoriyeviç KLYAŞTORNIY, “Steppıye İmperii: Rojdeniye, Triumf, Gibel”, *Steppıye İmperii Drevney Evrazii*, Sankt-Peterburg, 2005, s. 7-180.
- 2005 Tsendiyn BATTULGA, *Mongolin Runi Biçgiyn Baga Dursgaluud (Tergüün devder)*, Corpus Scriptorum, Tomus I, Ulaanbaatar, 2005, 239 s.

- 2005 B. OMAROV, T. BAGAŞAROV (Nâşirler), *Köne Türki Cazba Eskertkişteri: Cazuv medeniyetining bastavları, tilding Damuv Kübılıstarı* (<30 Mayıs 2005'de Astana şehrinde düzenlenen> Halkaralık Konferansiya materialdarı), Almatı, 2005, 256 s.
- 2005 Bekcan Orınbay DÖNDEYULI, *Kültegin Eskertkişi cäne Cay Söylemiñ Teoriyalık Mäseleleri*, Türkistan, 2005, 176 s.
- 2005 Tooru HAYASHİ, *Archaeologica Eurosiatica*, 2005, 245 s.
- 2006 Luvsandorjiyn BOLD, *Orhon Biçgiyn Dursgal II*, <Şinjeñ Uğaamı Akademii, Hël Zoñiolın Hüreleen, Mongolın Altay Sudlaaçdın Hölboo>, Ulaanbaatar, 2006, 329 s.
- 2006 Ergaş Agzamoviç UMAROV, *Noviye Dannıye Ob Orhonskih Nadpisyah*, Taşkent, 2006, 30 s.
- 2006 İgor Alekseyeviç BATMANOV-Zoya Borandayevna ÇADAMBA-Georgiy Fedoroviç BABUŞKİN, *Eski ve Bugünkü Yenisey Dili, (Sovremennaya i Drevnyaya Yenisey*, Frunze -1962, 250 s.)'den çevirenler: Kerim SARIGÜL - İsa AYDEMİR, Bişkek, 2006, 296 s.
- 2006 Hişam ŞA'BÂNÎ, *Ahbâr İmberatoriyatü'l-kök Türk men meslet Tonyukuk*, Şam, 2006, 87 s. (iki levha ile).
- 2006 Mırzatay COLDASBEKOV-Karcavbay SARTKOCAULI, *Atlas Orhonskih Pamyatnikov*, Kül Tegin (Yayınevi), Astana, 2006, 360 s.
- 2007 Muhtarhan ORAZBAY, *Gundar Däviringe Tarihi Carmak cene Cazuv*, Almatı, 2007, 235 s.
- 2007 Karcavbay SARTKOCAULI, *Bayırğı Turik Cazuvıning Genezisi*, Astana, 2007, 302 s.

Belki benim görmediğim, bilmediğim yayınlar da yapılmıştır. Çeşitli ilim merkezlerinde yayımlanan bu gibi eserleri hiç olmazsa internet yolu ile ilim âlemine duyurmak gerekmektedir.

4. Göktürk Anıt ve Yazıtlarının Uluslararası Kurulu teşekkül etmeli, ancak buraya eş-dost değil, konu ile ilgili kitap yayımlamış olan ve bilim müesseselerinde çalışan sahanın gerçek mütehassısları seçilmelidir. Benim hazırladığım 44 kişilik bir ön liste şöyledir:

TÜRKİYE (9)

1. Talât TEKİN
2. Osman Fikri SERTKAYA
3. Cengiz ALYILMAZ
4. İsmail DOĞAN
5. İSENBIKE TOGAN
6. Sadettin GÖMEÇ
7. Ahmet TAŞAĞIL
8. Kamil UĞURLU
9. Erhan AYDIN

KAZAKİSTAN (6)

1. Mırzatay COLDASBEKOV
2. Altay S. AMANCOLOV
3. Karcavbay SARTKOCA
4. Erden KACIBEKOV
5. Nepil BAZİLHAN
6. K. Ş. TABALDİYEV

AZERBAYCAN (4)

1. Elisa ŞÜKÜRLÜ
2. Yunus MEMMEDOV
3. Ebülfez RECEBOV
4. Ebülfez AMANOĞLU

KIRGIZİSTAN (3)

1. Çetin CUMAGULOV
2. Kadıalı KONKOBAYEV
3. Sagalı SIDIKOV

ÖZBEKİSTAN (3)

1. Kasımcan SADIKOV
2. N. ABDURAHMANOV
3. Ergaş Agzamoviç UMAROV

MOĞOLİSTAN (4)

1. Lubsandorjiyn BOLD
2. Tsendiyn BATTOLGA
3. Ayuday OÇİR
4. Dovdoyn BAYAR

RUSYA (6)

1. Sergey G. KLYAŞTORNIY
2. Aleksandr Mihailoviç ŞÇERBAK
3. Dmitriy Dmitriyeviç VASİLYEV
4. İgor Valentinoviç KORMUŞİN
5. Soslanbek BAYÇOROV
6. L. N. YERMOLENKO

HAKASYA, TUVA, ALTAY (1)

1. Igor Leonidoviç KIZLASOV

JAPONYA (2)

1. Takao MORİYASU
2. Tooru HAYASHİ

POLONYA (2)

1. Edward TRYJARSKİ
2. Volker RİBATZKİ

MACARİSTAN (2)

1. Berta ARPAD

ALMANYA (1)

1. Marsel ERDAL

SURİYE (1)

1. Hişam ŞA‘BANİ

ve burada adını yazamadığım diğer mesekdaşlarım.

5. Yeni bir yazıt yayımlanırken şu hususlar bilhassa göz önünde bulundurulmalıdır.

1. 1. Anıtın özellikleri.
1. 2. Yazıtın özellikleri.
2. 1. Önbilgiler ve daha önce yapılan çalışmalar.
2. 2. Runik bilgisayar kopyası veya çizim veya kalıp kopyası.
3. Transliterasyon.
4. Transkripsiyon.
5. Aktarma = Çeviri.
6. Açıklama notları.
7. Kelime dizin(ler)i veya sözlük
8. Fotograf.
9. Bibliyografya.

Bu şekilde yapılacak metin neşri için Talât Tekin’in “Kuzey Moğolistan’da yeni bir Uygur anıtı: Taryat (Terhin) kitabesi”, *TTK Belleten*, XLVI/184, Ekim 1982, 1983, s. 795-838. (10 levha ile) yayımı ile Osman Fikri Sertkaya’nın “Göktürk harfli Çoyr yazıtı”, *The Golden Cycle*, Proceedings of the John D. Soper Commemorative Conference on the Cultural Heritage of Central Asia, UCLA Conference Center at Lake Arrowhead, October 1-4, 1998, 2002, s. 216-224 yayımı örnek olarak alınabilir.

6. Kurul Göktürk anıt ve yazıtları sahasında çalışan filolog, arkeolog, kültür tarihçisi gibi mütehassısları her iki yılda bir yazıtların bulunduğu bir ülkenin şehrinde toplamalı, bu toplantıda yeni buluşlar, görüşler, yayımlar tanıtılmalı, mübadele

edilmelidir. Bu konuda Astana'da yapılan bu toplantı ilk adım sayılabilir.

7. 1990 yılında Almatı'da Sovyet-Türk Kolokyumlarının üçüncüsü Göktürk Anıt ve yazıtları konusunda yapılmış ve bu toplantının bildirileri *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1990*'da yayımlanmıştı. Bu toplantının onuncu yıldönümü de 2000 yılında İstanbul'da Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde yapılmış ve toplantı bildirileri *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 2000*'de yayımlanmıştı. Yirminci yıldönümünü de 2010 yılında yapmayı tasarlıyorum. Ancak ara yıl olan 2008'de de bir toplantı yapabilir ve yeni bilgi ve belgelere erişebiliriz.

1 Mart 2008 (Levent-İSTANBUL)